

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Т.В. Мовчан

Одеський державний аграрний університет

Управління в галузі використання та охорони земельних ресурсів є надзвичайно важливою природничо-науковою та соціально-економічною проблемою, яка вирішується на основі балансу між необхідним зростанням виробництва та збереженням земельних ресурсів. Багатоаспектний характер цієї проблеми потребує системної орієнтації у дослідженні та вирішенні теоретико-методологічних положень і практичних завдань організації комплексного використання земельних ресурсів. Процеси управління земельними ресурсами в регіоні пов'язані з відмінностями історичних, соціальних і економічних умов. Функціональна система управління земельними ресурсами в конкретному регіоні відрізняється від інших, але вона базується на типовій моделі структури управління в галузі використання та охорони земельних ресурсів, враховуючи систему певних критеріїв і показників, які розглянуті в даній статті.

Ключові слова: управління, земельні ресурси, охорона

Постановка проблеми. Нині терміни «система», «системний підхід» стали синонімом науковості, глибокого пізнання явищ у теорії й практиці. Термін «система» походить від грецького слова (ціле, взаємозв'язане, складене з частин). Система – це не просто сукупність взаємозв'язаних між собою елементів, а її здатність виконувати певну задану функцію. Наприклад, кожний живий організм являє собою систему. Земельний кадастр, здатний виконувати своє функціональне призначення, – також система. Водночас складові частини державного земельного кадастру, окремо одна від одної, вже не є системою. Аналогічно цьому і земельні ресурси, – це система, оскільки вони виступають як цілісний об'єкт, адже існування систем і середовища зумовлені взаємним впливом, який супроводжується якісними змінами систем. Кожна система сама по собі представляє індивідуальність та відносну самостійність щодо навколишнього середовища, чим і забезпечується її стійкість у процесі життєдіяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Системний підхід більшість учених пов'язує із системами, компоненти яких упорядковані за відношеннями, що мають визначені властивості, а їхня (компонентів) множина характеризується специфічною єдністю і властивостями цілісного об'єкта (цілого) [3].

Проблема управління у галузі використання та охорони земельних ресурсів в Україні полягає у науковій постановці завдання, виходячи з принципу наявності притаманних системі властивостей в об'єкті, який розглядається, вивчення або прогнозування. Управління розв'язує це завдання за допомогою інформації, а саме за допомогою відображення структури системи землекористування. Тому управління розглядають як специфічну форму інформаційного регулювання, при якому з керованої системи виділяється керуюча підсистема.

Результати досліджень. До системи управління земельними ресурсами на регіональному рівні, на думку А.М.Третяка, доцільно включити підрозділи: комплексного аналізу й прогнозування соціально-економічного розвитку землекористування регіону і платежів за землю; територіального землекористування агрокомплексу; охорони земель; інформаційного обслуговування [4, 5].

Якщо з цього боку дивитись на дану проблему, то на наш погляд, нині потрібна ефективна система управління в галузі використання та охорони земельних ресурсів, яка передбачала б гарантування юридичним і фізичним особам конституційних прав власності на землю; залучення земельних ділянок в економічний оборот; створення цивілізованого ринку земель, як системи юридичних, економічних та соціальних відносин, за якою права на власність земельних ділянок будуть вільно обмінюватися за цивільно-правовими угодами між громадянами й юридичними особами без втручання

держави чи органів місцевого самоврядування; впорядкування системи оподаткування землі; розмежування земель державної та комунальної власності; масову первинну приватизацію земельних ділянок різного цільового призначення; розвиток орендних земельних відносин; прийняття виважених управлінських рішень щодо раціонального використання й охорони земель та ін.

До підсистем, що забезпечують управління земельними ресурсами, належить підсистема державної кадастрової оцінки земельних ділянок, без якої неможливе ухвалення економічно обґрунтованих управлінських рішень. Оцінка земель створює для органів управління основу для ухвалення цілого ряду рішень, що визначають напрями використання земельних ресурсів, які знаходяться у державній або комунальній власності, формування системи оподаткування об'єктів земельних відносин, регулювання ділової активності створенням пільгових умов для розвитку окремих районів округу, форм і способів використання земель чи конкретних об'єктів земельних відносин.

Ще важливою в системі управління земельними ресурсами є підсистема оподаткування земель та іншого нерухомого майна, що виконує в рамках системи управління територіями дві найважливіші функції:

- формування прибуткової частини регіонального і місцевих бюджетів;
- регулювання ділової й соціальної активності в районі як у територіальному, так і в галузевому розрізі.

Результатом аналізу і оцінки стану управління земельними ресурсами [2], аналізу досліджень вітчизняних науковців [1] стала розробка системи управління землями сільськогосподарського призначення, оскільки ця категорія земель за цільовим призначенням згідно зі статтею 19 Земельного кодексу України у нашій державі має найбільшу питому вагу.

Модель системи управління землями сільськогосподарського призначення наведено на рисунку 1, з якого видно, що на ці землі впливає як зовнішнє, так і внутрішнє середовище.

У регіонах зовні діють природно-економічні та екологічні фактори.

Внутрішньо впливають дві системи:

- інформаційного забезпечення регулювання земельних відносин і раціонального землекористування;
- планування раціонального використання земель та їхньої охорони.

Інформаційне забезпечення регулювання земельних відносин і раціонального землекористування в свою чергу поділяється на підсистеми: державного моніторингу земель; державного земельного кадастру, яка включає оцінку земель і нерухомого майна.

Планування раціонального використання земель та їхньої охорони також поділяється на підсистеми: землевпорядкування; прогнозування та раціонального використання земель; контролю за використанням і охороною земель; оподаткування земель та іншого нерухомого майна.

Система управління в галузі використання та охорони земельних ресурсів в регіоні повинна забезпечувати порядок і стабільність в суспільстві шляхом забезпечення гарантій не тільки для землевласників і їх партнерів, але й для національних і міжнародних інвестиційних та кредитних закладів, торгових ділових підприємств, а також для уряду.

Оцінивши і проаналізувавши існуючий стан і структуру землекористувань в Одеському регіоні, можна констатувати, що при використанні земель сільськогосподарського призначення можуть бути одержані економічний, екологічний, соціальний, організаційно-технологічний ефекти (рис 2).

Досліджуючи систему критеріїв і показників управління та використання земельних ресурсів, значну увагу слід приділяти економічному ефекту використання земель. Хоча надання пріоритету в сільськогосподарському виробництві лише економічним

чинникам та неврахування природних призвело до деградації земель, а разом із цим – і сільськогосподарського виробництва.

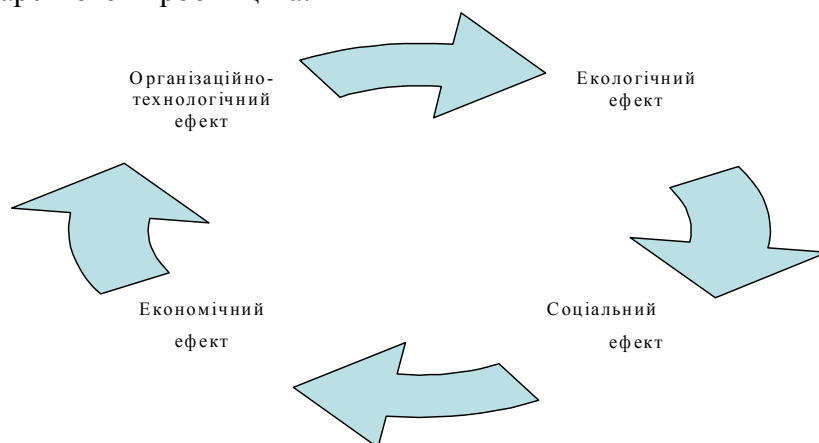

Рис. 2 Використання земельних ресурсів за видами ефекту

Під економічним ефектом сільськогосподарського використання земель розуміється результат державної діяльності стосовно управління земельними ресурсами, що характеризується відношенням одержаного економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, а також досягнення найбільшого обсягу сільськогосподарського виробництва при використанні земельних та інших ресурсів певної вартості.

Кожен із виділених ефектів - економічний, екологічний, соціальний, організаційно-технологічний - може бути охарактеризований системою показників (табл. 1).

Таблиця 1. Система показників використання земельних ресурсів за видами ефекту

Ефекти	Показники
Економічний	Вартість земельної ділянки; розмір податку; витрати на освоєння ділянки; окупність витрат; трудомісткість і вартість робіт; урожайність сільськогосподарських культур; чистий дохід; диференціальний дохід; вартість валової продукції; втрачена вигода; втрати виробництва
Екологічний	Рівень природної родючості; екологічна різноманітність; густота мережі меж; кількість і площа контурів угідь на 1 га; довжина екотопів на 1 км ² ; кількість та середній розмір екологічно стійких ділянок за видами сільськогосподарських угідь, шт., га; коефіцієнт лісистості території; показники територіального розміщення лінійних елементів; величина змитості ґрунтів, т/га; коефіцієнт розкиданості ділянок ріллі; величина стоку опадів; величина втрат гумусу і поживних речовин, т/га; щільність ґрунтів, г/см ³ ; капітальні витрати на природоохоронні заходи; щорічні витрати на підтримку природоохоронних споруд; вартість додаткової продукції, отриманої в результаті зменшення негативної дії на земельні угіддя; вартість втрат продукції сільськогосподарських культур залежно від щільності ґрунту
Соціальний	Приріст населення; зменшення захворювань людей; збільшення тривалості життя населення; умови праці й відпочинку працівників; підтримка економічної рівноваги; витрати на створення кращих умов праці
Організаційно-технологічний	Капітальні витрати на придбання транспорту; щорічні витрати на утримання транспорту; витрати на транспортування вантажів, людей; витрати на будівництво доріг, лісосмуг; витрати на проведення межування земель; рівень централізації функцій; кількість ланок

Ефект сільськогосподарського землекористування в регіоні може бути зовнішнім і внутрішнім.

Зовнішній ефект використання земель – це економічні та позаекономічні результати, яких досягають у зовнішньому середовищі при виробництві сільськогосподарської продукції, але вони не відбиті в цінах останньої. Прикладом такого ефекту є збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств при здійсненні будівництва нових автомобільних доріг у сільській місцевості (зростання досягають, наприклад, за рахунок зменшення втрат добрив, які завозять, і сільськогосподарської продукції, яку вивозять, а також за рахунок швидшого вивезення на елеватори зібраного врожаю).

Внутрішній ефект використання земель – це економічний результат виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції при раціональному використанні земель.

Висновки

Системний підхід є необхідним при вирішенні окремих, порівняно складних і відносно відособлених, проблем розвитку економіки, зокрема, при визначенні регіональної ефективності управління земельними ресурсами, особливо ефективному використанні земель, при якому рекомендовано: аналізувати умови використання земель, включаючи аналіз системи управління земельними ресурсами, інформаційного забезпечення на основі даних державного земельного кадастру і моніторингу земель; визначати чинники, що впливають на ефективність управління в галузі використання та охорони земельних ресурсів в регіоні; розраховувати ефект використання земель сільськогосподарського призначення; прогнозувати та планувати управління земельними ресурсами.

Відзначили, що до системи показників оцінки управління земельними ресурсами можна віднести розроблену нами систему управління землями сільськогосподарського призначення, на які впливають зовнішнє і внутрішнє середовище і систему показників використання земельних ресурсів, яку представили за видами ефекту.

Література

1. Андріишин М.В. Эффективность организации использования земельных ресурсов / М.В.Андріишин, Т.П. Магазинчиков. – Львов : Вища шк., 1981. – 172 с.
2. Сохнич А.Я. Еколого-економічне управління землекористуванням : моногр. / А.Я.Сохнич, П.П. Колодій. – Львів : Укр. технології, 2005. – 170 с.
3. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки : моногр. / А.Я.Сохнич. – Львів : Укр. технології, 2002. – 252 с.
4. Третяк А.М. Управление земельными ресурсами : навч. посіб. / А.М.Третяк, О.С.Дорош. – К. : ЦЗРУ, 2006. – 462 с.
5. Третяк А.М. Основы державного регулювання використання і охорони земель / А.М.Третяк. – Чернівці, 1994. – 56 с.

Аннотація

Т.В. Мовчан. Система показателей оценки управления в отрасли использования и охраны земельных ресурсов.

Управление в отрасли использования и охраны земельных ресурсов является чрезвычайно важной естественнонаучной и социально-экономической проблемой, которая решается на основе баланса между необходимым ростом производства и сохранением земельных ресурсов. Многоаспектный характер этой проблемы требует системной ориентации в исследовании и решении теоретико-методологических положений и практических заданий организации комплексного использования земельных ресурсов. Процессы управления земельными ресурсами в регионе связаны с отличиями исторических, социальных и экономических условий. Функциональная система управления земельными ресурсами в конкретном регионе отличается от других, но она базируется на типичной модели структуры управления в отрасли использования и охраны земельных ресурсов, учитывая систему определенных критериев и показателей, которые рассмотрены в данной статье.

Ключевые слова: управление, земельные ресурсы, охрана.

Summary

T.V. Movchan. The system of indexes of management evaluation in the field of use and protection of Land resources.

A management in the field of land use and land protection is a very important scientific, social and economic problem that are solved on the basis of balance between necessary growth of production and preservation of the land resources. Multidimensional character of this problem requires a systematic orientation in research and decision of theoretic and methodological positions and practical tasks of organization of the complex use of the land resources. The processes of management the land resources in a region are related to the differences in historical, social and economic conditions. Functional control system of the land resources in a certain region differs from others, but it is based on the typical model of management structure in field of land use and land protection, taking into account the system of certain criteria and indexes which are considered in this article.

Keywords: *management, landed resources, guard.*